

مقدمه مترجم در چاپ دوم کتاب

قرائن فراوانی در دست است که ایرانیان یکی از نخستین ملل جهان اند که بتدوین تاریخ کشور خود آغاز کرده اند و در قرن پنجم پیش از میلاد که یونانیان بدین کار دست زده اند ایرانیان نیز دست بکار شده و در دربار هخامنشیان اسناد مربوطه بتاریخ ایران را گرد آورده بودند و حتی آنها را در خزانه سلطنتی نگاه میداشتند. در دوره اشکانی باندازه‌ای توجه بتاریخ داشته‌اند که اردشاهنشاه معروف اشکانی خود کتابی در تاریخ بزبان یونانی نوشته بود. در دوره ساسانی کتاب معروف «خدای نامه» که قسمت اول آن شامل داستانهای ملی ایران و قسمت دوم آن تاریخ شاهنشاهی ساسانی بوده فراهم شده است. مینویسند که آن تاریخی بود مفصل و تا ایندرجه شایع و مورد قبول عامه بوده که وقتی که بهرام بن مردان شاه مترجم دولت عباسی خواست نسخه‌ای از آن بدست بیاورد بیست نسخه از آن جمع آوری شد. عبدالله بن مقفع کتاب مزبور را بعربی ترجمه نموده و نام آنرا هم تاریخ ملوک الفرس گذاشت. غرض باندازه‌ای بتاریخ توجه داشته‌اند که در مجلس تاجگذاری هر يك از شاهنشاهان ساسانی تاریخ سلطنت سلف او را در حضور جمعی میخوانده‌اند.

در زمان فتوحات عرب از ذخائر علمی سلاطین عجم چیزیکه بدست آمد یکی کتاب تاریخ ایران بوده است. کتاب نامبرده از تواریخ مفصل ایران شمرده میشد و از احوال سلاطین و رسوم و قواعد دولت و اقسام علوم و فنون و معماری هر عصری در آن ذکر شده بود و عجب تر اینکه تصاویر تمام سلاطین هم در آن ترسیم شده بطوریکه از دیدن آن، وضع و شکل و لباس و زیور آلات و مانند آن بخوبی معلوم میشد چیست. مسعودی در کتاب التنبیه والاشراف مینویسد من در سال ۳۰۳ قمری کتاب مذکور را در اصطخر فارس دیده‌ام.

دردوره اسلامی نیز تاریخ نویسان ایرانی با پرورش یافته بآداب ایرانی تاریخ نویسی را در زبان تازی معمول کرده اند و نخستین مورخین اسلام مانند بلاذری و طبری و ابن خردادبه از همین طبقه بوده اند و قرنهای معروفترین و معتبرترین تاریخ نویسان اسلام مانند ابن قتیبه و دینوری و مسعودی و عتبی همه از این گروه بوده اند و این نکته مسلم است که نخستین سر مشق تاریخ نویسی را در اسلام ابن المقفع داده است.

اکنون قدیمترین سندی که از شرفارسی داریم ترجمه ایست که ابوعلی بلهمی در زمان سامانیان از تاریخ طبری کرده و پیداست که در آغاز تأسیس سلسله های اسلامی پس از انقراض ساسانیان بتاریخ نویسی بزبان فارسی بیش از کارهای دیگر آغاز کرده اند. این سنت در سراسر دوره زندگی ایرانیان رواج کامل داشته است و در هر دوره ای مهمترین کتابهایی که بزبان فارسی تدوین شده کتابهای تاریخست. از آغاز دوره صفویه که راه ایران بر مسافران و جهانگردان اروپایی باز شد در اروپا نیز بتدوین و تألیف کتابهایی بزبان مهم تر مانند فرانسسه، آلمانی، انگلیسی، ایتالیایی، اسپانیایی و پرتغالی آغاز کرده اند که برخی از آنها هنوز مطالب تازه دارد و ترجمه آنها از ضروری ترین کارهای ماست.

دو تن از دانشمندان انگلستان دو کتاب جامع در تاریخ ایران از آغاز تا زمان خود تألیف کرده اند که نه تنها در همه کشورهای جهان پسندیده افتاده بلکه ایرانیان نیز خود را بدان نیازمند دیده اند. نخست تاریخ ایران سر جان ملکم و پس از آن تاریخ ایران سر پرسی سایکس همین کتاب است که اینک بخش دوم آن برای بار دوم از چاپ در آمده و در دسترس طالبان کتاب قرار میگیرد، ولی باید دانست که با همه شهرتی که تاریخ سر جان ملکم در جهان یافته قطعاً تاریخ سایکس از جهات بسیار بر آن مزیت و رجحان دارد و از کتابهای مراجعه ضروری شده زیرا که تا زمانهای معاصر می رسد و حاوی بسیار مطالب تازه ایست که درین سالهای اخیر کشف کرده اند، چنانکه مؤلف

محترم خود در این باره در یک جا چنین مینویسد «از زمان انتشار کتاب سر جان ملکم درست یک ماه گذشته و در این مدت طولانی رموز کتبه های میخی حل شده ، اسرار شوش مکشوف گردیده و از بسیاری جهات دیگر نیز ترقیات قابل ملاحظه ای دست داده است . هر یک از اکتشافات مهمه در رساله ای بخصوص کم و بیش ضبط شده لیکن کتابی بتألیف در نیامده است که بطور کلی تاریخ ایران و ثمرات عدیده تحقیقات جدید را شامل باشد . بعد از تردید و تأمل زیاد من در صدد بر آمدم که این منقصدت را جبران نمایم و البته آن منقصدتی بزرگ بود ، چه ایران در مدت چندین قرن بر احوال یونان و دولت روم و بالنتیجه بر احوال اروپا نفوذ و تأثیر کلی داشته است.» مؤلف دانشمند در چاپ سوم کتاب در ۱۹۳۰ میلادی که چند سالی از چاپ اول و دوم کتاب گذشته و در این میان اکتشافات تازه ای شده و مواد تازه ای بدست آمده است در دیباچه خود بر کتاب از جمله چنین مینویسد : «مواد تازه از آن جمله کشفیات مهم اورو کاش و تحقیقات موفقیت آمیز «اُورنوس» در مقاله مقدماتی (جلد اول) گنجانیده شده است و جلد دوم با مقاله متمم خانمه می پذیرد.»

بنابر مراتب مذکوره فوق در این جای تردید باقی نمی ماند که این کتاب یعنی تاریخ ایران سایکس نخستین کتابی است که تاریخ کشور را مطابق جدیدترین تحقیقات و اکتشافات از قدیمترین ادوار مرتب و مسلسل تا زمان معاصر و تا هزار و سیصد و ده شمسی (تقریباً) مبسوطاً در دسترس ما میگذارد .

ما مخصوصاً در چاپ اول کتاب شرحی در مقدمه راجع بخصوصیات و امتیازات کتاب و اصول مطالب و مندرجات آن نوشته ایم و خوانندگان ارجمند را بآنجا حواله میدهم و این بیان را بواسطه ضیق مجال در همینجا ختم میکنیم و ضمناً تذکر میدهم که درین کتاب در چاپ حاضر تجدید نظر کامل شده و اصلاحات عمده ای در آن بعمل آمده است ، باین معنی نسخه ترجمه با صرف وقت زیاد و با نهایت دقت و اهتمام با اصل انگلیسی از اول تا آخر متناوفاً مقابله شده در تصحیح و اصلاح تطبیق ترجمه

مقدمه

با اصل باید بگویم دقیقه‌ای فروگذار نشده است و دیگر حواشی زیادی در این چاپ بر حسب لزوم در ذیل صفحات قید شده و بنا بر این چاپ حاضر کتاب از بسیاری جهات بر چاپ اول مزیت و رجحان دارد. در اینجا لزوماً یاد آور میشوم که فرزند فاضل دلبندم آقای محمود فخر داعی در این کار همواره دستیارم بوده و کمک قابل توجهی بمن نموده‌اند. ما مزید تائید و توفیق ایشان را در خدمت بمطبوعات کشور که عشق و علاقه خاصی بآن دارند از خداوند مسئلت مینمائیم.

دقت و اهتمام دوست ارجمند آقای علی اکبر علم‌ی در خوبی و حسن جریان طبع شایسته سپاس مخصوص است.

سید محمد تقی فخر داعی گیلانی

سکه مأمون و امام رضا (ع)

فصل پنجاهم دوره ذهبی اسلام

الا انها كانت دولة كثيرة المحاسن . جملة المكارم اسواق العلوم فيها قائمة وبضائع الاداب فيها نافقة و شعائر الدين فيهما معظمة والخيرات فيهما ادارة ... و الثغور محصنة . (١) (فتنار الفجرى در باره سلسله عباسى)

شكوه و جلال هارون الرشيد - ١٩٣ - ١٧٠ هجرى (٨٠٩ - ٧٨٦)

در کنار دجله و نزدیک بقاع زرانود بغداد و باغهای قدیمی و باخضارت آنجا که دیوارهای بلند دارند زادگاه منست ، من مسلمانی پاک اعتقاد هستم و کلمه شهادت بر زبانم جاری گشته است ، زیرا در دوره طلایی هارون- الرشید روزگاری برده ام .

شرح فوق (ترجمه اشعار تنیسون ۲ شاعر شهیر انگلیسی) که بر اساس کتاب زوال ناپذیر « هزارویک شب » قرار دارد شکوه و جلال عصر ذهبی اسلام و تماس نزدیک آن با هارون ، سلیمان سلسله عباسی هر دو را بر ما ظاهر میسازد . این خلیفه جسور و فعال در جنگ‌هایی که بر ضد امپراطوری روم شرقی تقریباً هر سال جریان داشت شرکت کرده و در خلافت او نیروی دریائی مسلمانان در مدیترانه با موفقیت کامل جنگیده و در همه جا پرچم اسلام در اهتزاز بود .

چیزی که بیش از همه جالب توجه است اینکه شارلمان هیشی مرکب از دو

۱- چون عبارت اصل عربی فوق از حیث فصاحت و شیوایی و نیز جامعیت از ترجمه انگلیسی آن بنظر بهتر و برتر آمد لذا آنرا ترجیح داده و بدرج آن مبادرت نمودم. (مترجم)

۲- Tennyson.

نفر مسیحی و یک نفر یهود که شخص اخیر الذکر احتمال دارد سمت ترجمانی را دارا بود
 سفارت نزد هارون کسب داشت که تسهیل وسایل آسایش زائرین مسیح و دست باری
 بقبر مقدس و نیز افتتاح باب تجارت و بازرگانی را از مقام خلافت تقاضا نماید. خلیفه
 هدایائی که در مقابل برای شارلمان فرستاد از جمله یکی فیل بوده است که آن در مدت
 چندین قرن اول دفعه‌ای بود که در اروپای غربی دیده میشد^۱. باری بر حسب دستور
 خلیفه اسقف بزرگ بیت المقدس کلیدهای مزار شریف را برای شارلمان فرستاد و نیز در
 تعقیب تقاضای نمایندگان رسمی فرنگ هارون نه فقط از زائرین غربی حمایت کرده
 و منظور آنها را تأمین نمود بلکه مسافر خانه‌ای هم برای پذیرائی و آسایش آنها دستور
 داد بنا کردند و این خود گزاه صادقی بر وسعت نظر و سعه صدر این خلیفه بود.

از منابع چینی مستفاد میشود که هیئتی بسفارت از جانب هارون بدر بار امپراطور
 چین نیز فرستاده شده، لیکن اعزام هیئت مزبور بطور تصادف و اتفاق صرف بوده است،
 چه وقایع نگاران عرب که خوش داشتند عظمت و جلال دربار خلافت و تعداد دانشمندان
 و فقیهان و نیز شاعران و ادیبان و دیگر صاحبان فضل و هنر را گزارش دهند که در آنجا
 مانند پروانه دور شمع گرد آمده و عصری را تشکیل داده بودند که آن در دوره مأمون
 باوج کمال رسید متعرض این فقره نشده و در این باب چیزی ننوشته‌اند. از سخا وجود
 افزون از حد هارون می نویسند بیک شاعری در ازاء غزلی که گفته بود پنجهزار سکه
 طلا و ده دختر مملو که یونانی و یک اسب و یک خلعت شاهی انعام داد. و همین جود
 و کرم هارون بود که ادبا و فضلارا بدربار خود جلب میکرد. هر چند دادن یک چنین
 پاداش عظیمی بیک نفر شاعر درخور این خلیفه و شایسته مقام وی بوده اما او تا
 اندازه‌ای در اینگونه موارد از پدرش مهدی تقلید میکرد.

سید حسنی شاهزاده دیلم با وجود همه اینها نقطه تاریکی در اخلاق هارون وجود
 داشته است. قضیه یحیی از اولاد امام حسن و طرز رفتار
 هارون با او نشان می‌دهد که این خلیفه با همه سجایای بزرگ اخلاقی از وصمت

۱ - تأثیر عمیقی که این جانور کوه پیکر در اروپا بخشیده از اینجا معلوم میشود که
 جسد شارلمان را که در اکس لاشاپل دفن کردند در پارچه‌ای از ابریشم پیچیدند که با
 تصاویر و نقوشی از فیل تزیین کرده بودند (مؤلف).